

**В І ДГУК**  
**офіційного опонента**  
**на дисертаційне дослідження**  
**Охріменко Зорини Володимирівни**  
**на тему «Формування самовимогливості у старшокласників в процесі**  
**професійної орієнтації»,**  
**поданої до захисту на здобуття наукового ступеню**  
**кандидата педагогічних наук**  
**зі спеціальності 13.00.07 – теорія і методика виховання**

Україна має збалансувати соціально-економічний простір, забезпечивши його необхідними для всіх галузей трудовими ресурсами. У зв'язку з цим, пріоритетного значення набуває розв'язання проблеми гармонізованого розвитку молодого покоління – розроблення та впровадження освітніх систем, що поряд із формуванням якостей успішного засвоєння знань, сприятимуть утворенню потреби навчання продовж життя та забезпечитимуть умови для системного використання набутих знань у діяльності на побутовому та соціально-професійному рівнях.

Значна роль і місце у цьому процесі відводиться загальній середній освіті, яка має готувати особистість до наполегливої діяльності з орієнтацією на процес самозабезпечення впродовж життя. Однак розв'язання цієї проблеми в межах традиційно побудованої системи профорієнтації ускладнене застарілими підходами до вирішення проблеми професійного самовизначення особистості старшокласника. Сучасна професійна орієнтація має сприяти підвищенню рівня конкурентоспроможності громадян України в глобалізованому просторі.

Разом з тим, механізми використання особистісного та колективного потенціалу з метою професійного розвитку не досліджуються в повній мірі. Тому заслуговує на увагу дослідження З. В. Охріменко, у якому ставиться мета: розробити та експериментально перевірити методику формування у старшокласників самовимогливості на основі теоретичного аналізу проблеми професійної орієнтації в загальноосвітніх навчальних закладах. Зазначимо, що

актуальність дослідження визначається удосконаленням всієї системи профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю в умовах реформування національної освіти.

Актуальність досліджуваної проблеми, її методологічна і теоретична основа в дослідженні Охріменко З.В. належно аргументовані і конкретизовані. Автор чітко й гранично ясно формулює об'єкт та предмет дослідження. Мета дослідження дала можливість дисертанту розробити логіку педагогічного дослідження, яка конкретизувалася в чотирьох завданнях, реалізація яких дозволила забезпечити ефективність формування у старшокласників самовимогливості в процесі професійної орієнтації. Дисертаційна робота логічно вибудована і в повній мірі відповідає меті та завданням дослідження.

Дисертація Охріменко З.В. складається із вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (245 найменувань, із них 27 – іноземною мовою) та додатків. Загальний обсяг дисертації складає 268 сторінок, з них 181 сторінка основного тексту, що відповідає вимогам МОН України до обсягу кандидатських дисертацій. Для даної роботи характерна цілісність та логічна завершеність.

У першому розділі дослідження автор змістовно розкриває теоретичні засади досліджуваної проблеми, всебічно аналізує соціально-педагогічні передумови та психолого-педагогічні аспекти формування у старшокласників самовимогливості в процесі професійної орієнтації. Заслуговує на увагу ретельний та ґрунтовний аналіз наукових джерел з проблеми дослідження, завдяки якому дисертантка досліджує особливості формування самовимогливості у старшокласників в онтогенезі і приходять до обґрунтованого висновку стосовно старшокласника де вимогливість набуває професійної спрямованості і виявляється у виробленні ним самовимог до власної профорієнтаційної діяльності. Зазначене дозволило автору уточнити поняття «самовимогливість старшокласника» і довести необхідність її формування в процесі професійної орієнтації.

У другому розділі визначено критерії та показники самовимогливості, запропоновано методику діагностування її сформованості у старшокласників.

Проведений констатувальний експеримент дав змогу проаналізувати стан сформованості самовимогливості у старшокласників, за результатами якого Охріменко З.В. схарактеризовано рівні (високий, середній, низький) самовимогливості, що обумовило наукову новизну дослідження.

Результати констатувального етапу експерименту засвідчили, що майже у половини старшокласників частково сформовані знання соціально-кваліфікаційних норм професій і відповідно низька мотивація до самовдосконалення, що негативно позначається на їх профорієнтаційній діяльності.

Ще одним переконливим аргументом наукової новизни дослідження стало обґрунтування змісту, засобів та методів формування в учнів старших класів самовимогливості у процесі професійної орієнтації. Базуючись на положеннях особистісно орієнтованої парадигми автором розроблено зміст методики формування самовимогливості, а саме: оволодіння учнями старших класів об'єктивними нормами певної професії, узгодженими з вимогами учня до себе, які виявлені на основі його самопізнання і спрямовані на вдосконалення відповідних внутрішніх характеристик його особистості, що в комплексі гармонізує ставлення старшокласника до себе як суб'єкта професійного самовизначення та до професії як умови особистого становлення і розвитку. Зазначимо, що запропонований зміст в повній мірі відображає сутність самовимогливості і дає уявлення про механізми її формування.

Заслуговують на увагу підібрані і обґрунтовані засоби формування самовимогливості у старшокласників, які розглядаються як єдність форм профорієнтаційної діяльності і методичного забезпечення профорієнтаційного процесу. Зокрема варіативний модуль “Крок до професіоналізму” до програми курсу “Побудова кар'єри” та цикл занять професіографічної дослідницької діяльності старшокласників були спрямовані на формування профорієнтаційних знань, системні уявлення про певні сфери професійної діяльності, активізацію і задоволення профорієнтаційних потреб особистості, активізацію інтересу до власного професійного становлення і прагнення до самозмін відповідно до вимог бажаної професії. Включення в методику

професійного консультування дозволило зробити цей процес індивідуалізованим і особистісно значущим для старшокласника. Залучення старшокласників до професійних проб у формі ділових ігор (адаптовані за Н. Пряжниковим) дозволило набути первинний досвід в обраній сфері діяльності, можливість «приміряти» професію, а також дізнатися про конкретні вимоги професійної діяльності до індивідуальних особливостей людини.

Особливістю обраної методики стало створення виховного середовища, яке сприяло глибинному зануренню в особистісну самосвідомість старшокласника на основі довіри, самоповаги, апеляції до позитивного досвіду. Це стало можливим за рахунок впровадження в процес профорієнтації не лише традиційних (пояснення, приклад, переконання, спонукання до самоаналізу і самодіагностики, розв'язання проблемних ситуацій), а й інноваційних методів (рефлексивно-експліцитний метод, Я-виклик), спрямованих на свідоме самопізнання учнем власних індивідуальних особливостей та створення на цій основі програми самовиховання виходячи з потенціалу особистості та вимог майбутньої професійної діяльності.

Поєднання різних за направленістю профорієнтаційних засобів та включення в методику інноваційних методів дозволило в повній мірі задовольнити профорієнтаційні потреби старшокласників, що підтверджується результатами формувального експерименту.

Ретельна підготовка до проведення формувального експерименту, дозволила дисертантці реалізувати його головну мету, яка полягала в перевірці можливості підвищення ефективності формування у старшокласників самовимогливості за умови організації у старшій школі професійної орієнтації на основі активізації процесів самопізнання, самооцінки та потреби в самовдосконаленні.

Проведений формувальний експеримент дозволив дисертантці зробити ряд важливих висновків, які полягають в тому що відсутність можливості набути досвід реальної професійної діяльності, недостатня впевненість у своєму професійному майбутньому зумовлює спрямованість учня на найближчі, а не віддалені професійні перспективи і негативно позначається на

формуванні вмінь цілеспрямовано організовувати власну профорієнтаційну діяльність. В той же час позитивне значення у профорієнтаційному процесі має: самодіяльність учня, спрямована на рефлексію; розкриття особистісного потенціалу; набуття позитивного профорієнтаційного досвіду; розвиток суб'єктної позиції тощо.

Упровадження розробленого змісту, використання засобів і двох груп методів – традиційних та інноваційних, забезпечили підвищення рівня самовимогливості учнів старших класів в експериментальній групі. Динаміка рівнів самовимогливості у старшокласників в експериментальній групі засвідчила ефективність змісту, засобів та методів формування самовимогливості старшокласників у процесі професійної орієнтації. Отримані результати дозволяють зробити висновок, що запропонована методика формування самовимогливості у старшокласників є ефективною.

Вище зазначене робить висновки, теоретичні положення і практичні результати Охріменко З.В. обґрунтованими і переконливими. Таким чином, є всі підстави констатувати, що дослідження Охріменко З.В. має наукову новизну, теоретичне і практичне значення.

Використання матеріалів дослідження дисертантки дозволить педагогічним працівникам підвищити рівень розвитку самовимогливості у старшокласників у процесі професійної орієнтації. Представлені у дослідженні результати формульованого експерименту дозволяють погодитись з висновком про те, що обрані авторкою дослідження шляхи удосконалення профорієнтаційної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах є достатньо дієвими. Таким чином, є підстави стверджувати, що висунена дисертанткою мета досягнута і, як свідчать висновки, завдання дослідження виконані.

Автор належним чином оформив рукопис дисертації: логічно вибудовано науковий апарат дослідження, складові якого відповідають вимогам до даного виду робіт. Результати дослідження пройшли апробацію на різних науково-практичних конференціях, семінарах міжнародного і всеукраїнського рівнів. Практичне значення підтверджене довідками і свідчить про широке застосування на практиці наукових розробок даного наукового дослідження й,

на нашу думку, вбачається у подальшому впровадженні результатів науково-дослідної роботи в освітню діяльність загальноосвітніх навчальних закладів, що буде сприяти вирішенню означеної проблеми.

Оцінюючи, в цілому, позитивно дисертаційне дослідження Охріменко Зорини Володимирівни, висловлюємо наступні зауваження й побажання:

1. Формулювання деяких термінів у дослідженні вимагають уточнень з огляду на їх міждисциплінарність;

2. Матеріали дослідження мають певний дисбаланс структурних частин дисертації;

3. Процес професійної орієнтації автор розглядає як «широкий вплив на особистість», що проектує і реалізує свій шлях у єдності управління (зовнішній вплив) та самоуправління. Таке визначення дещо обмежує виховний потенціал профорієнтації і в повній мірі не відображає її сутність;

4. У дослідженні, на нашу думку, доцільніше було б більше уваги приділити компетентнісному підходу, оскільки особистість можна представити за складовими компетентностей, які характеризуючи її за мірою здібностей, дають змогу включитись у діяльність. Зокрема у підрозділі 1.3 більш детально проаналізувати сучасні дослідження компетентнісного підходу в галузі профорієнтації, а в підрозділі 2.3 реалізувати їх у представленій методиці;

5. Дещо узагальнено в дослідженні подається інформація щодо співпраці дисертантки і педагогічного колективу та членів батьківської ради. Так, на сторінці 103 автор зазначає про проведене анкетування учителів, психологів та членів батьківської ради, які безпосередньо допомагали у проведенні констатувального експерименту, але при цьому не розкриває результати опитування та не пояснює яким чином відбувалося обговорення проблематики дослідження;

6. Висновки до розділів і загальні висновки не до кінця висвітлюють усі результати дослідження. Варто було б ще попрацювати над ними.

7. У матеріалах дослідження допущені стилістичні помилки.

Проте, висловлені зауваження й побажання не знижують цінність виконаної дисертантом роботи.

Аналіз дисертаційної роботи, автореферату та опублікованих наукових праць Охріменко З.В. дає підставу зробити наступний висновок. Дисертація Охріменко Зорини Володимирівни «Формування у старшокласників самовимогливості у процесі професійної орієнтації» відповідає вимогам до робіт такого типу, зокрема пп. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її автор заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,

головний науковий співробітник

відділу профільного навчання

Інституту педагогіки НАПН України

*М.І. Піддячий* М.І. Піддячий



ВЛАСНОРУЧНИЙ ПІДПИС  
СТВЕРДЖУЮ  
Завідуючий відділом кадрів  
Інституту педагогіки НАПН України

*Піддячого М.І.*

*М.І. Піддячий*